

*Кавера Н. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри українського ділового мовлення
Національної академії Служби безпеки України*

АКЦЕНТУАЦІЙНА НОРМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості дотримання акцентуаційних норм сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні. Зокрема, схарактеризовано специфіку українського наголосу, відзначено такі його особливості, як динамічність, позиційна незакріпленість за певним складом, рухливість у різних формах того самого слова, можлива варіантність у межах однієї лексеми. Диференційовано й узагальнено складні випадки наголошування слів, часто вживаних у службовому спілкуванні. Їх об'єднано в три групи: 1) слова з постійним наголосом, у яких зміна форми не спричиняє зміну наголосу; 2) слова з рухливим наголосом, у яких зміну форми супроводжує зміна наголосу; 3) слова з паралельними (дублетними) наголосами, у яких наголошування різних складів не змінює значення слова. Встановлено, що найбільшою за кількістю лексем є перша група. До неї входять слова, які мають постійний наголос, закріплені за певним складом. Ця група також уміщує лексеми-омографи, на правильне вживання яких звернено особливу увагу. Їх систематизовано, подано відповідними парами, з'ясовано особливості наголошування кожної одиниці, розкрито семантику й наведено приклади. У межах цієї групи схарактеризовано специфіку наголошування активно вживаних у професійному спілкуванні віддієслівних іменників зі словотвірним значенням узагальноючої дії або продукту дії, утворених за допомогою суфіксів *-анн(я)*, *-инн(я)*, *-енн(я)*, *-інн(я)*, *-уванн(я)*. З'ясовано, що в лексемах із семантикою власне дії наголошені суфікси і наголос є засобом розрізнення значеннєвого відтінку закінченості або незакінченості дії. Також диференційовано наголошений корінь пасивних дієприкметників із часткою *не* та наголошені суфікси *-анн*, *-енн* у співзвучних їм прикметниках. Відзначено наявність у професійному мовленні поодиноких слів, що є повними / абсолютними омонімами внаслідок наголошування. Зауважено, що різномісний наголос слів, що ввійшли до другої групи, змінює не лексичне, а граматичне значення. Також докладно пояснено один із найскладніших випадків акцентуаційної норми – наголошування іменників, що сполучаються із числівниками *два*, *три*, *чотири*. Зокрема, звернено увагу на потребу наголошувати основу іменників першої та другої відміни, якщо в називному відмінку множини вони мають наголошене закінчення. Описано типові порушення правил акцентуації числівників та складних слів, першою частиною яких також є числівник. Пояснено потребу наголошування кінцевого складу дієслівної форми наказового способу, що є першою частиною складного прізвища. Зазначено, що лексеми, які ввійшли в третю групу слів, поширених у професійному спілкуванні, мають паралельний (дублетний) наголос, але варіантне наголошування не впливає ані на семантичне, ані на граматичне значення слів.

Ключові слова: мовна норма, акцентуаційна норма, слово, словесний наголос, лексичне значення, граматичне значення, омонім.

Постановка проблеми. Однією з основних ознак професійного мовлення є його правильність, тобто дотримання чинних норм сучасної літературної мови. Мовна норма – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови та сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування в певний період розвитку мови й суспільства [1, с. 420].

Акцентуаційні норми сучасної літературної мови характерні для усного мовлення, оскільки регулюють наголошування слів. В українській мові ці правила сформовано давно, однак у повсякденному службовому спілкуванні під впливом територіальних діалектів і близькоспоріднених мов або через незнання мовцями особливостей українського наголошування їх часто порушують. На відміну від писемного мовлення, у якому відхилення від будь-якої норми зафіксоване і його можна виправити під час редагування тексту, усне спілкування здебільшого спонтанне, швидке, ситуативне. Тому випадки порушення загальноприйнятих акцентуаційних правил сприймаємо тільки на слух, а такі помилки складно, іноді просто не можливо виправити через норми ділового етикету. Усі подібні відхилення не сприяють підвищенню культури усного професійного мовлення і загалом шкодять індивідуальному професійному іміджу мовця. З огляду на це, на нашу думку, важливо виокремити й докладно проаналізувати складні випадки акцентуаційних норм у фаховому спілкуванні. Зазначене вище пояснює актуальність нашої праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Природу українського наголосу та специфіку наголошування слів докладно вивчено в українському мовознавстві. Про це свідчать відповідні розділи підручників та навчальних посібників із сучасної української мови [2; 3; 4], у яких відображено результати наукових розвідок із фонетики й орфоєпії, де ґрунтовно проаналізовано фонетичне членування мовленнєвого потоку, диференційовано характеристики наголосу та виокремлено певні закономірності в наголошуванні слів. Ці праці здебільшого орієнтовані на здобувачів освіти філологічних спеціальностей і науково-педагогічних працівників-лінгвістів та охоплюють великий лексичний матеріал, представлений і стилістично нейтральними, і стилістично маркованими словами. Загальні аспекти реалізації акцентуаційних норм сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні певною мірою розкрито в науково-навчальних виданнях, призначених для потреб закладів вищої освіти, С. В. Шевчук, І. В. Клименко «Українська мова за професійним спрямуванням» [5],

С. В. Шевчук «Українське ділове мовлення» [6], А. С. Токарська, І. М. Кочан «Українська мова фахового спрямування для юристів» [7], Л. І. Мацько, Л. В. Кравець «Культура української фахової мови» [8] та ін. Рекомендації щодо правильного наголошування окремих слів, поширених як у побутовому, так і службовому мовленні, подано в працях К. Г. Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» [9] та І. Р. Вихованця «Розмовляймо українською» [10]. Спроби систематизувати та узагальнити найскладніші випадки акцентуації слів у професійному спілкуванні зробили автори «Державної мови» [11]. Однак українська система наголошування слів дуже складна, тому дослідники в разі сумніву радять мовцям звертатися до словників [4, с. 127]. Це вкотре доводить потребу в мовознавчих працях, присвячених аналізу реалізації акцентуаційної норми в повсякденному діловому спілкуванні, якими зможуть послуговуватися не тільки філологи, а й інші фахівці.

Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості дотримання акцентуаційних норм сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні.

Для реалізації поставленої мети потрібно виконати **такі завдання**: 1) схарактеризувати специфіку українського наголосу; 2) систематизувати слова відповідно до особливостей їхнього наголошування; 3) виокремити складні випадки реалізації акцентуаційної норми в професійному мовленні та проаналізувати їх.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наголос – виділення складу в слові (словесний наголос), слова в синтагмі (синтагматичний наголос) або синтагми у фразі (фразовий наголос) [1, с. 386]. У процесі комунікації мовці найчастіше неправильно наголошують слова, тому увагу в нашому дослідженні буде приділено саме словесному наголосу. Він фонетично об'єднує слова, а виокремлення одного зі складів в українській мові відбувається через посилення м'язової напруги. Такий наголос називають динамічним, силовим, експіраторним [1, с. 386]. Усі слова української мови мають наголос для кожної своєї форми. Він може бути і постійним, тобто закріпленим за певним складом, і різномісним (вільним), позиційно не зафіксованим, і дублетним (паралельним) у тому самому слові. Зважаючи на таку особливість наголошування, усі слова умовно об'єднаємо в три групи: 1) слова з постійним наголосом, у яких зміна форми не спричиняє зміну наголосу; 2) слова з рухливим наголосом, у яких зміну форми супроводжує зміна наголосу; 3) слова з паралельними (дублетними) наголосами, у яких наголошування різних складів не змінює значення слова.

Слова, якими послуговуються в професійному спілкуванні для побудови речень, – це здебільшого ті, що мають постійний наголос, закріплений за певним складом. Однак серед них є значна кількість омографів, тобто слів, у яких однакове написання, але різні лексичні значення та наголос у вимові [3, с. 122]. З огляду на це, потрібно чітко розмежовувати семантику таких слів: *батьківщина* (спадщина від батьків) і *Батьківщи́на* (Вітчизна), *вігода* (користь) і *ви́года* (зручність), *відкли́кання* (відзивання, напр.: *відкли́кання депутата*) і *відкликáння* (відзивання, напр.: *відкликáння з відрядження*), *відо́мість* (список, документ) і *відомі́сть* (повідомлення, знання), *відповідни́й* (даний у відповідь) і *відповідни́й* (придатний), *зая́ття* (навчання, справа, праця, напр.: *практичні заняття*) і *заят́тя* (дія – займання, напр.: *заят́тя офісу*), *за́пал* (збудження, порив, азарт) і *запáл* (вибуховий пристрій),

засі́дання (зібрання людей) і *засі́діння* (чатування, підстерігання), *заста́вний* (пов'язаний із пунктом контролю, охорони тощо, напр.: *заста́вна варта*) і *заставни́й* (якого віддають у заставу, напр.: *заставни́й квитанція*), *креді́т* (рахунок, напр.: *дэ́бет і креді́т*) і *креді́т* (позика, напр.: *короткотерміновий креді́т*), *на́званий* (напр.: *на́звані прізви́ца*) і *назváний* (нерідний, напр.: *назváний син*), *поси́льний* (який відповідає силам; підсильний, напр.: *поси́льна праця*) і *посильни́й* (використовуваний для посилення, напр.: *посильне судно*), *при́клад* (зразок; окремих випадок; математичний вираз) і *прикля́д* (у рушниці), *судно* (корабель) і *судно́* (у медицині), *типóвий* (характерний, напр.: *типóве явище*) і *типóвий* (зразковий, стандартний, напр.: *типóвий договір*), *харáктерний* (з характером, напр.: *харáктерна жінка*) і *характёрний* (притаманний багатом, типовий, специфічний тощо, напр.: *характёрне явище*), *часткóвий* (неповний, напр.: *часткóве безробіття*) і *частковий* (властивий окремій частці, пайовий). До цієї групи входить багато часто вживаних у професійному спілкуванні віддієслівних іменників зі словотвірним значенням узагальненої дії або продукту дії, утворених за допомогою суфіксів *-анн(я)*, *-инн(я)*, *-енн(я)*, *-інн(я)*, *-уванн(я)*, напр.: *постачання, примноження, зіткнення, випробування* (і *випробовування*). У словах із семантикою власне дії наголошеними здебільшого є суфікси, пор.: *з'єднáння* (дія) і *з'єднання* (військова група, напр.: *танкове з'єднання*), *об'єднáння* (дія, напр.: *об'єднання сил*) і *об'єднання* (організація, товариство тощо, напр.: *виробниче об'єднання*), *обладнáння* (дія, напр.: *обладнáння робочого місця*) і *обладнання* (сукупність механізмів, пристроїв). У таких лексемах наголос іноді є засобом розрізнення семантики закінченості чи незакінченості дії, пор.: *вiконання* (з відтінком закінченості дії, напр.: *вiконання ви́року*) і *виконáння* (з відтінком незакінченості дії, напр.: *виконáння службових обов'язків*), *вiкористання* (з відтінком закінченості дії, напр.: *шпирц для разового вiкористання*) і *використáння* (з відтінком незакінченості дії, напр.: *використáння бюджетних коштів*). За словами М. Л. Микитин-Дружинець, у двоскладових віддієслівних іменниках на *-ння*, *-ття*, які втратили відтінок дії, наголос падає на останній склад (*знáння, житт́я*), у трискладових і багатоскладових віддієслівних іменниках, що зберігають зв'язок із дієсловом, від якого вони утворені, наголошується той самий склад, що й у дієслові (*завдáння, запитáння*) [2, с. 132].

У професійному мовленні часто трапляються пасивні дієприкметники із часткою *не*, а саме: *здiйснений* (який здійснили, реалізували, напр.: *здiйснена мрія*), *недозвóлений* (заборонений), *недотóрканий* (якого не чіпали, напр.: *недотóрканий запас*), *нескáзаний* (невисловлений, напр.: *нескáзани слова*), *нескiнчений* (незакінчений, напр.: *нескiнчена розмова*). У них наголос переважно закріплений на корені слова. Такі дієприкметники потрібно відрізняти від співзвучних похідних прикметників, у яких суфікси *-анн*, *-енн* наголошені, зокрема: *здiйснє́нний* (який можна здійснити; який може здійснитися, напр.: *це завдання здається здiйснє́нним*), *недозвóленний* (неприпустимий, напр.: *недозвóленна розкіш*), *недоторкáнный* (який охороняють, який не можна псувати, нищити тощо, напр.: *дипломат – особа недоторкáнна*), *нескáзáнный* (надзвичайний, напр.: *нескáзáнна радість*), *нескiнчє́нний* (безконечний, напр.: *нескiнчє́нний шлях*).

У службовому спілкуванні також наявні поодинокі випадки повної (абсолютної) омонімії, зумовленої особливостями наго-

лошування, зокрема: *посі́льний* (який відповідає силам, напр.: *посі́льний внесок*) і *посі́льний* (посланець, кур'єр), *брóня* (закріплення; документ про закріплення) і *брóня* (захисна обшивка, напр.: *брóня танка*), *шкóда* (втрата, збиток, псування, напр.: *завдати шкóди*) і *шкóда* (жаль, напр.: *шкóда праці*). На нашу думку, доцільно взяти до уваги дублетний наголос слів *брóня* (захисна обшивка) і *шкóда* (жаль).

Друга група слів за специфікою їхнього наголошування об'єднує лексеми з рухливим наголосом. У різних формах того самого слова він може змінювати своє місце. Це не впливає семантику лексеми, вона стабільна. Змін зазнає граматичне значення, пор.: *áвтор* (Н.в. одн.) – *авторі́* (Н.в. мн.); *бóрг* (Н.в. одн.) – у *боргу́* (М.в. одн.) – *боргі́* (Н.в. мн.); *ві́йна* (Н.в. одн.) – *ві́йни* (Н.в. мн.) – *вóсн* і *ві́йн* (Р.в. мн.) – *три ві́йні* (Н.в. мн.), *житлó* (Н.в. одн.) – *жі́тла* (Н.в. мн.) – *жі́тел* (Р.в. мн.).

Одним із найскладніших випадків дотримання акцентуаційної норми сучасної української літературної мови в службовому спілкуванні є наголошування іменників, поєднаних із числівниками *два*, *три*, *чотири*, напр.: *два ра́порти* (неправильно – *два рапорті́*), *три ра́зи* (неправильно – *три разі́*), *чотири мі́сяці* (неправильно – *чотири місяці́*). Якщо іменники першої та другої відміни, що сполучаються із числівниками *два*, *три*, *чотири* або зі складеними числівниками, остання частина яких – числівники *два*, *три*, *чотири* (н'ятдеся́т *три*, сімдеся́т *чотири*), у називному відмінку множини мають наголошене закінчення, то наголос падає в них на основу [9, с. 178], пор.: *áвтор* (мн. *авторі́*) – *два áвтори*, *бóнкер* (мн. *бункері́*) – *два бункери*, *бухáлтер* (мн. *бухгалтері́*) – *два бухгалтери*, *вóрог* (мн. *ворогі́*) – *два вóроги*, *ві́йсько* (мн. *військá*) – *обидва ві́йська*, *ві́йна* (мн. *ві́йни*) – *три ві́йні*, *вказі́вка* (мн. *вказі́вкі*) – *три вказі́вки*, *гóспіталь* (мн. *госпіталі́*) – *два гóспіталі*, *дирéктор* (мн. *директорі́*) – *три дирéктори*; *запíска* (мн. *запискі́*) – *дві запíски*, *інспéктор* (мн. *інспекторі́*) – *три інспéктори*, *інстру́ктор* (мн. *інструкторі́*) – *три інстру́ктори*, *пока́зник* (мн. *показникі́*) – *три пока́зники*, *пра́пор* (мн. *прапорі́*) – *три пра́пори*, *ра́порт* (мн. *рапорті́*) – *два ра́порти*, *фрóнт* (мн. *фронти́*) – *чотири фрóнти*, *ре́ктор* (мн. *ректорі́*) – *обидва ре́ктори*, *шпитáль* (мн. *шпиталі́*) – *три шпитáлі*, *шта́б* (мн. *штабі́*) – *два шта́би*. Таке наголошування зумовлене історично. Числівники *два*, *три*, *чотири* вживалися з іменниками у формі двоїни, що мала наголос, спільний із формами однини. Множина витіснила двоїну, але її наголос зберігся [9, с. 178].

Подекуди в професійному спілкуванні трапляються помилки і в наголошуванні числівників. Найчастіше порушують акцентуаційну норму, коли відмінюють числівник *один*, ставлячи наголос на передостанній склад: *однóго*, *однóму*. Потрібно пам'ятати: у формах родового, давального, орудного та місцевого відмінків цього числівника наголошеним буде останній склад (*одногó*, *одно́му*, *одні́м*, *на одно́му*), а якщо *один* входить до складу стійких сполук у формі непрямих відмінків, наголос у ньому переходить на перший склад, напр.: *всі до од́ного*, *один за од́ним*, *один по од́ному*, *один од́ному*, *ні од́ного*, *ні од́ному*, *один од́ного*, *один за од́ного*, *один з од́ним* [12, с. 389]. У числівниках від *одинадцяти* до *дев'ятнадцяти* правильно наголошувати склад *на*, а саме: *одина́дцять*, *чотирна́дцять*, *сімна́дцять*. Проте у формах непрямих відмінків наголос може зміститися на останній склад, пор.: *одина́дцяти* і *одинадця́тьо́х* (Р.в.), *одина́дцяти* і *одинадцятьо́м* (Д.в.), *одинадцятьма́* і *одинадцятьо́ма* (О.в.); *двана́дцяти* і *дванадцятьо́х* (Р.в.), *два-*

на́дцяти і *дванадцятьо́м* (Д.в.), *дванадцятьма́* і *дванадцятьо́ма* (О.в.) та ін.

У професійному мовленні наявні складні прикметники, першою основою яких є власне-кількісний числівник, записаний словом або цифрою, чи неозначено-кількісний числівник *багато*, *кілька*, а другою – прикметники *ра́зовий*, *шаро́вий*, *відсо́тковий*. Уживаючи їх, потрібно зважати на те, що в словах *багатора́зовий*, *кількара́зовий*, *однора́зовий*, *двора́зовий*, *трира́зовий*, *чотирира́зовий*, *багатошаро́вий* під наголосом опиняється суфікс *-ов*, а в лексемах *дво́відсо́тковий*, *чотириві́дсо́тковий*, *стові́дсо́тковий* основний наголос не змінює своєї позиції і падає на кореневу морфему прикметника.

Також у професійному спілкуванні спостерігаємо непослідовність у наголошуванні складних прізвищ, утворених поєднанням форми другої особи однини наказового способу дієслова та іменника, напр.: *Верні́дуб* і *Вернидуб*, *Перебі́йніс* і *Перебийні́с*, *Тягни́бік* і *Тягнибік*. На думку К. Городенської, є всі підстави наголошувати голосний у кінцевому складі дієслівної форми наказового способу, оскільки на неї припадає логічний наголос [9, с. 179]. З огляду на це, акцентуаційно правильними є варіанти: *Верні́гора*, *Верні́дуб*, *Крути́голова*, *Крути́вус*, *Ку́йзгода*, *Мочи́суба*, *Неї́жпаса*, *Неї́жпана*, *Некормі́гостенко*, *Непíйвода*, *Перебі́йніс*, *Перевозі́брата*, *Підпрі́гора*, *Підку́ймуха*, *Підопрі́баишта*, *Стрижі́борода*, *Тягни́бік* та ін.

Третя група за специфікою свого наголошування охоплює слова з паралельними (дублетними) наголосами, у яких наголошування різних складів не змінює значення слова. До неї належать такі поширені в діловому спілкуванні лексеми: *алфа́віт* і *алфаві́т*, *баво́вняний* і *бавовня́ний*; *ба́жаний* і *бажа́ний*; *байду́же* і *байду́же*; *беза́хисний* і *безахи́сний*; *відпові́сти* і *відпові́сті*; *військо́вий* і *військо́вий*; *вугі́льний* і *вугільни́й*; *догові́р* і *догові́р*; *догові́р* і *догові́р*; *доповідáч* і *доповідáч*; *доповіді́* і *доповіді́*; *допомі́жний* і *допомі́жний*; *допризо́вний* і *допризо́вний*; *завжди́* і *завжди́*; *заголо́вок* і *заголо́вок*; *залишко́вий* і *залишко́вий*; *зокре́ма* і *зокре́ма*; *ім'я та ім'я́*; *користува́ч* і *користува́ч*; *ма́буть* і *мабу́ть*; *ма́ркетинг* і *марке́тинг*; *на́даний* і *нада́ний*; *надстро́ковий* і *надстро́ковий*; *осередко́вий* і *осередко́вий*; *переві́зник* і *переві́зник*; *пові́тряний* і *пові́тряний*; *позі́вач* і *позі́вач*; *помі́лка* і *помі́лка*; *портóвий* і *портóвий*; *пóсеред* і *посере́д*; *призо́вний* і *призо́вний*; *призо́вник* і *призо́вник*; *прости́й* і *прости́й*; *ра́курс* і *ра́курс*; *різно́вид* і *різно́вид*; *розпові́сті* і *розпові́сті*; *скаржні́к* і *скаржні́к*; *супрові́дний* і *супрові́дний*; *та́кож* і *такóж* [11, с. 26–27]. Як бачимо, варіантне наголошування не впливає на семантичне та граматичне значення слів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. Отже, український словесний наголос динамічний, позиційно не закріплений за певним складом, рухливий у формах того самого слова, варіантний у межах однієї лексеми. З огляду на акцентуаційну специфіку, у професійному спілкуванні поширені слова всіх виокремлених трьох груп, а саме: 1) слова з постійним наголосом, у яких зміна форми не спричиняє зміну наголосу; 2) слова з рухливим наголосом, у яких зміну форми супроводжує зміна наголосу; 3) слова з паралельними (дублетними) наголосами, у яких наголошування різних складів не змінює семантику слова. Кожна група має свої особливості наголошування, про які потрібно пам'ятати мовцю під час комунікації. Це дозволить уникнути

багатьох акцентуаційних помилок в усному індивідуальному мовленні, а також сприятиме підвищенню загальної культури мови. Запропонована праця сприятиме глибшому вивченню складних випадків реалізації мовних норм у професійному спілкуванні.

Література:

1. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
2. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 386 с.
3. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ та ін.; за ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 1994. 414 с.
4. Ющук І. П. Українська мова : підручник. 3-тє вид. Київ : Либідь, 2006. 640 с.
5. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 696 с.
6. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення : підручник / 4-те, вид. доп. і перероб. Київ : Арії, 2007. 576 с.
7. Токарська А. С., Кочан І. М. Українська мова фахового спрямування для юристів : підручник. Київ : Знання, 2008. 413 с.
8. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
9. Горденська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Видання друге, істотно доповнене. Київ : КММ, 2019. 208 с.
10. Вихованець І. Р. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2012. 160 с.
11. Державна мова : навч. посіб. / Орися Демська та ін. Київ : Нац. акад. СБУ, 2022. 248 с.
12. Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / Укл. І. Р. Вихованець та ін.; відповід. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наукова думка, 1973. 724 с.

Kavera N. Accentuation norm of modern Ukrainian literary language in professional communication

Summary. In the article compliance with the accentuation norms of the modern Ukrainian literary language in professional communication is analyzed. In particular, the specifics of the Ukrainian word stress are characterized. It was found that the Ukrainian word stress is dynamic, positionally unfixed by a certain syllable, mobile in different forms of the same word, and can also have variants within

the same word. Difficult cases of stressing words often used in official communication are differentiated and generalized. They are divided into three groups: 1) words with constant stress, in which a change in form does not cause a change in stress; 2) words with a moving stress, in which the change of form is accompanied by a change of accent; 3) words with variant (doublet) stress, in which the accentuation of different syllables does not change the meaning of the word. It is noted that the largest number of lexemes is the first group, which includes words that have a permanent stress fixed to a certain syllable. This group of words has lexemes-homographs, which are difficult to use correctly both in everyday and official communication. Therefore, these words are systematized, presented in appropriate pairs; attention is paid to the peculiarities of accentuation of each lexical unit, the semantics is clarified and examples are given. Within this group, the peculiarities of accentuation of verbal nouns (they are actively used in professional communication) with the word-forming meaning of a generalized action or the product of an action, formed with the help of the suffixes *-ан(я)*, *-инн(я)*, *-енн(я)*, *-инн(я)* are characterized, and it is found out that the suffixes are emphasized in the lexemes with the semantics of action. In addition, attention is drawn to the fact that in such words the stress distinguishes the semantic meaning of completion or non-completion of the action. Also, the stressed root of passive participles with the participle *не* and the stressed suffixes *-анн*, *-енн* in the adjectives that have a sound similarity are also differentiated. It was noted that in professional speech there are individual words that have become full / absolute homonyms due to emphasis. It is found out that the different accentuation of the words included in the second group changes not the lexical, but the grammatical meaning. The accentuation of nouns connected with the numerals two, three, four is also explained in detail. The particular attention was drawn to the need to emphasize the stem of nouns of the first and second declension, if they have a stressed ending in the nominative plural. Typical violations of the rules for stressing numerals and compound words, the first part of which is also a numeral, are described. The need to emphasize the final syllable of the verb form of the imperative mood, which is the first part of a compound surname, is explained. It is found that lexemes that are included in the third group of words used in professional communication have a variant (doublet) stress, but this variant accent affects neither the semantic nor the grammatical meaning of words.

Key words: language norm, accentuation norm, word, word stress, lexical meaning, grammatical meaning, homonyms.